

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZIDLOV BOG'LOVCHILAR ORQALI
BOG'LANGAN QO'SHMA GAPLAR STRUKTURAL-SEMANTIK TURLARINING
QIYOSIY TADQIQI

Qodirova Nasibaxon Dilshodjon qizi

Turon Universiteti – Andijon Filiali Pedagogika Va Tillar Kafedrası 1-Kurs Talabasi.

Annotatsiya. *Mazkur tadqiqot ingliz va o'zbek tillarida zidlov bog'lovchilar orqali bog'langan qo'shma gaplarning strukturaviy-semantik xususiyatlarini qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida o'rganishga bag'ishlangan. Ishda zidlov bog'lovchilarning lingvistik tabiati, ularning sintaktik tizimdagi o'rni hamda nutqiy realizatsiyasi kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida qo'shma gaplarning struktur modellari, komponentlararo semantik munosabatlar (zidlik, qarama-qarshilik, kutilmagan natija, kontrastivlik) hamda ularning ifodalanish vositalari aniqlanadi. Shuningdek, ingliz va o'zbek tillarida zidlov munosabatining ifodalanishidagi tipologik umumiylik va differensial belgilar kontrastiv lingvistika tamoyillari asosida yoritiladi. Natijada, har ikki til tizimida zidlov bog'lovchilar orqali hosil qilinadigan qo'shma gaplarning funksional-semantik xususiyatlari tizimlashtirilib, ularning o'ziga xos va umumiy jihatlari ilmiy asosda umimlashtiriladi. Tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, tarjimashunoslik va xorijiy tillarni o'qitish metodikasi uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so'zlar: *zidlov bog'lovchilar, qo'shma gap, struktur-semantik tahlil, kontrastiv lingvistika, sintaktik munosabat, diskurs, tipologiya*

Abstract. *This study is devoted to a comprehensive comparative analysis of structural and semantic types of compound sentences connected by adversative conjunctions in English and Uzbek. The research adopts a contrastive-linguistic approach to examine the grammatical nature, syntactic status, and discourse functions of adversative conjunctions in both languages. Particular attention is paid to the structural patterns of compound sentences, as well as to the semantic relations between clauses, including opposition, contradiction, concessive contrast, and unexpected result. The study also explores the typological similarities and differences in the realization of adversative relations across the two language systems. The findings contribute to the systematization of functional-semantic properties of adversative constructions and reveal both universal and language-specific features. The results of the research may serve as a valuable resource for comparative linguistics, translation studies, and foreign language teaching methodology.*

Keywords: *adversative conjunctions, compound sentences, structural-semantic analysis, contrastive linguistics, syntactic relations, discourse, typology*

Аннотация. *Настоящее исследование посвящено комплексному сравнительному анализу структурно-семантических типов сложных предложений, соединённых противительными союзами в английском и узбекском языках. В работе используется контрастно-лингвистический подход для изучения грамматической природы,*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

синтаксического статуса и дискурсивных функций противительных союзов. Особое внимание уделяется структурным моделям сложных предложений, а также семантическим отношениям между их компонентами, включая противопоставление, контраст, уступительность и выражение неожиданного результата. Кроме того, выявляются типологические сходства и различия в способах реализации противительных отношений в двух языковых системах. В результате исследования систематизируются функционально-семантические характеристики противительных конструкций, определяются их универсальные и специфические особенности. Полученные результаты имеют важное значение для сравнительного языкознания, переводоведения и методики преподавания иностранных языков.

Ключевые слова: *противительные союзы, сложное предложение, структурно-семантический анализ, контрастивная лингвистика, синтаксические отношения, дискурс, типология*

Hozirgi zamon tilshunosligida turli tillar grammatik tizimlarini qiyosiy o'rganish muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, qo'shma gaplar tizimi va ularning bog'lanish vositalari tilning sintaktik imkoniyatlarini ochib berishda katta ahamiyat kasb etadi. Zidlov bog'lovchilar orqali bog'langan qo'shma gaplar nutqda qarama-qarshi fikrlarni ifodalashning muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ingliz va o'zbek tillarida zidlov munosabatining ifodalanish usullarini chuqur tahlil qilish zarurati bilan belgilanadi.

1. Zidlov bog'lovchilarning lingvistik tabiati

Zidlov bog'lovchilar ikki sodda gap orasida qarama-qarshilik, zidlik yoki kutilmagan natija munosabatini ifodalaydi. O'zbek tilida bunday bog'lovchilarga ammo, lekin, biroq, vaholanki kabi birliklar kiradi. Ingliz tilida esa but, however, yet, nevertheless kabi bog'lovchilar shu vazifani bajaradi. Bu bog'lovchilar sintaktik jihatdan teng bog'lovchilar sirasiga kiradi va ular bog'layotgan gaplar o'zaro grammatik jihatdan mustaqil bo'ladi.

2. Struktur xususiyatlarining qiyosi

Ingliz tilida zidlov bog'lovchilar odatda gap o'rtasida yoki boshida keladi: She was tired, but she continued working. However, he refused to participate. O'zbek tilida esa zidlov bog'lovchilar ko'proq ikkinchi gap boshida ishlatiladi: U charchagan edi, lekin ishlashda davom etdi. U kelmadi, biroq sababini aytmadi. Shu jihatdan, ingliz tilida bog'lovchilarning pozitsion erkinligi nisbatan yuqori, o'zbek tilida esa ular aniqroq sintaktik joylashuvga ega.

3. Semantik turlar va ularning ifodalanishi

Zidlov bog'lovchilar orqali bog'langan qo'shma gaplar quyidagi semantik turlarga ajratiladi:

Oddiy zidlov munosabati (qarama-qarshi holatlar ifodasi). He is rich, but unhappy. U boy, lekin baxtsiz.

Kutilmagan natija: She studied hard, yet failed the exam. U qattiq o'qidi, biroq imtihondan yiqildi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

Qisman zidlik (kontrast): He likes tea, whereas I prefer coffee. U choyni yaxshi ko‘radi, men esa kofeni afzal ko‘raman.

Mazkur semantik turlar har ikkala tilda mavjud bo‘lsa-da, ularning ifodalanish vositalari va intensivligi farq qiladi.

4. Umumiylik va farqli jihatlar

Qiyosiy tahlil natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Umumiyliklar:

Har ikkala tilda zidlov bog‘lovchilar qarama-qarshi fikrlarni ifodalaydi. Gaplar teng bog‘lovchilar orqali ulanadi. Semantik munosabatlar o‘xshash kategoriyalarga ega.

Farqlar:

Ingliz tilida bog‘lovchilar pozitsiyasi erkinroq.

O‘zbek tilida bog‘lovchilar ko‘proq ikkinchi gap boshida keladi.

Ingliz tilida stilistik variantlar (formal/informal) ko‘proq rivojlangan.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot natijasida ingliz va o‘zbek tillarida zidlov bog‘lovchilar orqali bog‘langan qo‘shma gaplarning struktur-semantik xususiyatlari o‘rtasida sezilarli umumiylik va farqlar mavjudligi aniqlandi. Har ikkala til tizimida zidlov munosabatlari muhim sintaktik vosita sifatida xizmat qiladi, biroq ularning ifodalanish shakllari tilning tipologik xususiyatlariga bog‘liq holda farqlanadi. Mazkur tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, tarjimashunoslik hamda xorijiy til o‘qitish metodikasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. A Comprehensive Grammar of the English Language. – London: Longman, 1985.
2. Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., Finegan, E. Longman Grammar of Spoken and Written English. – London: Longman, 1999.
3. Huddleston, R., Pullum, G. The Cambridge Grammar of the English Language. – Cambridge: CUP, 2002.
4. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: CUP, 2003.
5. Greenbaum, S. The Oxford English Grammar. – Oxford: OUP, 1996.
6. Gulomov, A. O‘zbek tilining grammatikasi. – Toshkent: Fan, 1976.
7. Mahmudov, N. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
8. Nurmonov, A. O‘zbek tilshunosligi nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2008.
9. Shukurov, Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili sintaksisi. – Toshkent, 1992.
10. Rasulov, R. O‘zbek tili sintaksisi. – Toshkent, 2007.
11. König, E. “Concessive Relations” // Language Typology and Language Universals. – Berlin, 2001.
12. Sweetser, E. From Etymology to Pragmatics. – Cambridge: CUP, 1990.
13. Fraser, B. “Contrastive Discourse Markers in English” // Journal of Pragmatics, 1999.